

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Неля Стефанова Иванова, професор в катедра „Славянски езици и немски език“,
Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас,
на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност **‘професор’**
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
по област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология,
научна специалност Съвременен български език (Лексикология).

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 57 от 26.06.2020 г., и в интернет-страницата на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия Факултет, като кандидат участва доц. дфн Ваня Иванова Зидарова от катедра „Български език“ на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски“ .

1. Общо представяне на процедурата и получените материали

Със заповед № Р33—4140 от 25.08.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски" (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘професор’ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Съвременен български език (Лексикология), обявен за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия Факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи единствен кандидат: доц. дфн Ваня Иванова Зидарова от катедра „Български език“ на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски“.

Представеният от доц. дфн Ваня Иванова Зидарова комплект материали на хартиен носител е в пълно съответствие с чл. 77 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички необходими документи, удостоверяващи легитимността на нейната кандидатура в настоящия конкурс: образование, образователна и научна степен „доктор“, научна степен „доктор на науките“, академична длъжност „доцент“, справки за преподавателската и научноизследователската дейност, а така също цялата научна и научно-приложна продукция, придружени от декларация за оригиналност и достоверност и от справка за съответствие на минималните национални изисквания при заемане на академичната длъжност „професор“.

Кандидатът доц. дфн Ваня Иванова Зидарова е приложила общо 88 научни труда: 2 монографии, 6 учебника и учебни помагала, 78 статии и доклади, от които 6 публикувани в реферирани и индексирани в световно известни бази данни с научна информация. Трудовете са в областите на фонологията, морфологията, лексикологията, концептологията и лингвокултурологията на съвременния български език.

В този конкурс за рецензиране се приемат трудовете на кандидата по научната проблематика на конкурса след заемане на академичната длъжност „доцент“ (2000 г.) и извън

дисертацията за придобиване на научната степен „доктор на науките“ („Семантика и прагматика на детерминацията в българския език“, 2018 г.), а именно: хабилитационен труд (монографията „Динамика и иновации в лексикалната система на българския език“, Пловдив: Коала прес, 2019, 228 с.), 47 статии и доклади, публикувани у нас и в чужбина (10), 3 учебника и учебни помагала.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Началото на научното и професионално израстване на доц. Ваня Зидарова е свързано с Пловдивския университет "Паисий Хилендарски", където тя завършва с отличие специалността „Българска филология“ през 1982 г., и със СУ „Св. Климент Охридски“, в който след редовна докторантура (1983 – 1986) защитава дисертационния труд „Семантика и употреба на словоформата „един“ в съвременния български език (с оглед на категорията определеност-неопределеност), придобивайки образователната и научна степен „доктор“.

В Пловдивския университет "Паисий Хилендарски" до 2000 г. доц. В. Зидарова последователно заема академичните длъжности асистент, старши асистент, главен асистент, а след 2000 г. и понастоящем – доцент по съвременен български език в Катедрата по български език, като през 2018 г. придобива научната степен „доктор на науките“ след защита на дисертационния труд „Семантика и прагматика на детерминацията в българския език“.

Доц. В. Зидарова има 2 специализации: в СУ „Св. Кл. Охридски“ (1985) и във Варшавския университет (Полша, 1992).

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Оценка на учебно-педагогическата дейност

В академичната си дейност доц. Ваня Зидарова се утвърждава като преподавател и учен с изключителна ерудиция, научна компетентност, професионална квалификация и активност по най-високи академични стандарти у нас и в чужбина: тя разработва и преподава лекционни курсове за студенти от бакалавърската и магистърската степени на над 8 специалности на Филологическия факултет на ПУ (сред които по съвременен български език, фонетика на съвременния български език, лексикология на съвременния български език, особености на публичната комуникация и медийния език, история, теория и практика на българската лексикография, теории за частите на речта - класификационни подходи, съвременни словообразователни процеси, семиотика и лингвистика), за които за рецензирания период подготвя и издава 4 учебника и учебни помагала (Български език. Теоретичен курс с практикум за студенти небългаристи, 2007; Лексикология на съвременния български език. Учебник за студенти, 2009; Българска лексикология. Помагало за упражнения за студенти, 2009; Фонология на съвременния български език. Помагало за упражнения на студенти, 2012), улесняващи теоретичната и практическата подготовка на обучаваните студенти.

Много съдържателна и динамична е преподавателската дейност на доц. В. Зидарова в чужбина: от 1992 до 2012 г. тя е лектор по български език и гост-преподавател в 3 европейски университета: Познан (Полша), Прага (Чехия), Будапеща (Унгария), също така в периода 2005 – 2018 гг. осъществява преподавателска мобилност по програмите СЕЕPUS и ERASMUS с цел преподаване в 10 европейски университета: Братислава (Словакия), Торун (Полша), Бордо

(Франция), Прага (Чехия), Гент (Белгия), Гьотинген (Германия), Бърно (Чехия), Пардубице (Чехия), Комотини (Гърция).

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

На задълбочените научни познания, професионални постижения и безспорен авторитет на доц. В. Зидарова в научните среди у нас и в чужбина се дължи участието ѝ с научни експертизи от различен вид в инициативи, развиващи и укрепващи българистиката и славистиката: тя е външен рецензент на научното списание *Slavia Meridionalis* на Полската академия на науките (Варшава), член е на международното жури по превод в Университета „Николаус Коперникус“, Торун, Полша (2011), редактор е на книгата на В. Ненкова (Българско училище в Рим) за А. и И. Пейкови (2008), участник е в научно-образователния проект на ПУ „Пазарно ориентирани модули в хуманитарните професионални направления“, съфинансиран от Европейския социален фонд, (2013-2014), външен експерт (оценител) е към Фонд научни изследвания /Хуманитарни науки/ при МОН (2018, 2019, 2020), автор е /самостоятелно и в съавторство/ на рецензии на значими трудове на видни наши учени-българисти (5) и рецензент в чужбина на юбилейния сборник *PHILOLOGICA LXVII* (2011), подготвен от Катедрата по славянска филология в Братиславския университет „Ян Амос Коменски“ (Словакия) в чест на известния словашки учен - проф. Ш. Ондруш, организатор е на национални и международни научни форуми, член е на редица научни журита.

Експертната дейност на доц. В. Зидарова придобива най-висока степен в осъществяването от нея научно ръководство (от 2017 г.) на 1 редовен докторант по докторска програма „Български език“ към Катедрата по български език на ПУ с тема на дисертационното изследване „Словообразователна и семантична структура на сложните съществителни имена в българския език“.

Натрупаният професионален опит позволява на доц. В. Зидарова да се справи успешно и с отговорни задължения на административно ниво в ПУ като член на Факултетния съвет на Филологическия факултет, координатор по програма „Еразъм“ в Катедрата по български език, член на Комисиите по атестация и по международно сътрудничество към Филологическия факултет, отговорник за акредитацията на педагогическите специалности на ПУ.

Във впечатляващата академична кариера на доц. В. Зидарова безспорно най-значима е научноизследователската ѝ дейност, във фокуса на която са едни от най-актуалните въпроси на съвременния български език. Макар и да не е обект на настоящата рецензия, специално искам да посоча задълбоченото изследване (2018) на доц. В. Зидарова на дискуссионната за българската лингвистика категория на именната детерминация (категорията определеност-неопределеност), отреждаща специфично място на българския език сред другите славянски езици.

Приноси (научни, научно-приложни, приложни) и цитирания

За рецензиране в научното направление на настоящия конкурс (Съвременен български език. Лексикология) приемам 51 научни труда: 1 монография (хабилитационен труд), 47 статии и доклади, публикувани у нас и в чужбина (10), 3 учебника и учебни помагала, всички самостоятелни, без съавторство, посветени на съвременната българска лексикална система, на иновациите и актуалните тенденции в нея и отражението им в речевата практика и

лексикографското описание. Научната продукция отговаря напълно на националните наукометрични критерии за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 2.1. Филология.

Публикациите в научни издания, които са реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, са 6 на брой. Свидетелство за значимостта на научната продукция е резонансът, който тя получава сред научната общност у нас и в чужбина: приложената в документацията справка съдържа списък с 63 цитирания, от които в реферирани научни издания - 11, в монографии и колективни томове с научно рецензиране – 24, в нереферирани списания и сборници с научно рецензиране – 28 цитирания.

В количествено измерение съответствието на продукцията на доц. Ваня Зидарова на наукометричните критерии за заемане на академичната длъжност „професор“ се равнява на 1635 т., което почти трикратно надвишава необходимите 550 т. за покриване на минималните изисквания .

Основните приноси в настоящия конкурс са постигнати в представения хабилитационен труд: монографията „Динамика и иновации в лексикалната система на българския език“, Пловдив: Коала прес, 2019, 228 с.), която представлява задълбочен анализ на съвременните процеси в речниковата система на българския език през последните 30 години (след 1989 г. и до днес), обусловени от значителните политически, икономически и технологични промени през този период и новата култура на общуване в резултат на това.

В концептуално отношение трудът е изграден многопластово: едновременно около двете оси на лингвистичния ракурс към съвременната българска лексика: системноезиковият и функционалният, което позволява на автора да проследи промените в българската лексикална система в количествен (процеси на лексикална деривация) и качествен (процеси на семантична деривация) аспект, да установи външноезиковите (поява на нови думи, заемане на чужди думи) и вътрешноезиковите (преструктуриране на класове лексеми, трансфер на лексеми в други класове) им измерения, да очертае нови явления и тенденции на развитие. За лексикалната система, която е най-многобройната, най-сложно организираната и най-зависимата от извънезиковите фактори езикова подсистема, такъв синхронен „срез“ в период на обществени промени е изключително мащабна и съвсем нелека изследователска задача, която в този труд е решена задълбочено и аргументирано, с генериране на богат теоретичен и емпиричен материал, с ясно заявени изследователски позиции и терминологична прецизност.

В частност, важен изходен принцип на анализа, допринасящ за научната му достоверност, е отчитането на номинативната автономност на отделното лексикално значение (лексико-семантичен вариант) и приемането му за основен структурен елемент на лексикалната система. Този подход позволява на автора да бъдат анализирани непротиворечиво семантичните и функционалните парадигми на лексемите като групи думи с формално-семантично единство и определена комуникативна значимост (честота и сфера на употреба, комуникативно предназначение), да бъде проследявано лексикографското им описание, което тук е осъществено чрез съпоставяне на тълковни речници от различни периоди от развитието на българския език до най-новите (Речник на новите думи и значения 2001, 2010, Речник на българския език 2001-2015), доколкото лексикографските източници успяват да фиксират най-новото в узуса, да бъдат направени етимологични справки, диахронни проследявания, тематични класификации, да бъде проучена езиковата памет за архаизирана

лексика, да се анализират лексикалните иновации, характеризиращи вербалното и компютърно опосредстваното общуване, медийния език и др..

В теоретичен план конструирането на такава мащабна изследователска платформа има приносен характер, тъй като представлява цялостна концепция за анализ на лексикалната система на съвременния български език, позволяваща да бъде открита лексикалната динамика като част от общата динамика на българския език в най-новия период на неговото развитие.

Композиционната структура на монографията следва анализа на процесите в лексикалната система, чиито резултати променят нейния облик и се отразяват съществено върху речевата практика, като всеки от тях е представен в отделна част. Това структурно решение е много удачно според нас, тъй като позволява включването на повече илюстративен материал, за който коментарите на автора създават теоретичен контекст чрез привличането на позициите и на други изследователи или чрез задействането на по-точна терминология от досега употребяваната: така, наред с детайлния анализ, читателят има възможност да проследи надграждането над съществуващите изследователски позиции, постигнато в този труд, което е сред неговите безспорни теоретични приноси.

След кратката уводна част „Лексиката като система и структура“ (5 – 17), разкриваща основните характеристики на лексикалната система и принципите на нейното описание, следва задълбоченото представяне на двете основни насоки на нейното развитие: *Динамика на лексикалната система* (23–189) и *Тенденции и иновации в лексикалната практика* (189–215). Първата включва промените, чрез които се задвижват количествената и качествената динамика на лексикалната система: архаизация (деактуализация) и реанимация (термин на автора, възобновяване, реактуализация) на лексеми, лексикализация, универбация, терминологизация и детерминологизация, неологизация (семантична деривация, лексикална деривация, интернационализация (международна лексика, заемане на чужди думи, английският като новата лингва франка). За всеки процес са анализирани факторите, които го предизвикват, и резултатите, които повлияват речника. Например разместването на пластовете активна – пасивна лексика е проследено чрез процесите на архаизация и реанимация на лексеми (40-67): процеси, които не водят до количествена динамика на речниковата система, а отразяват вътрешноструктурното прегрупиране на лексиката в резултат от действието на външноезикови фактори (при историзмите) и вътрешноезикови фактори (при архаизмите). Анализът е много детайлен и включва лексикографска информация от различни източници, систематизации, както и изключително добре аргументирана коментарна част на автора, подсилена тук с обсъждането на резултатите (53-67) от достатъчно представителна анкета, която авторът провежда сред студенти на ПУ (100 респонденти, родени през 1999), за значението на 12 лексеми (историзми, архаизми, многозначни думи с архаизирано отделно значение: *пионер, бригада (бригадир), Комсомол (комсомолец), Кореком, ТКЗС, съботник, казарма, милиционер, теляк, чавдарче, звеновод, петилетка*), принадлежали към активната лексика до края на 80-те години и напълно разбираеми за по-старата генерация, но днес почти непознати за младото поколение. Изключително точно е наблюдението на В. Зидарова, че „по едно и също време в социума живеят хора с различна езикова компетентност, различна езикова памет и различна езикова култура“, с. 66). Актуални са и наблюденията за прагматизираното значение на реанимирани думи, които днес придобиват иронична (*царедворец*) или негативна конотация, и други, които при реанимация губят своята негативна конотация и днес са стилистично неутрални (*жандармерия, полицай, капиталист*), с. 49, 67.

Лексикализацията, словообразователен процес, в резултат на който от езиков елемент (словоформи, словосъчетания или морфеми) се образуват специфични неологизми (самостоятелни лексеми), се анализира от автора във връзка с две развойни тенденции в българската речникова система: първата е лексикализация на деминутиви в случаите, когато новата лексикална единица има собствено денотативно съдържание, различно от това на деминутива: *барче (малък шкаф)*, като при това се установява, че метафоричният или метонимичен механизъм на формирането на новата лексема е все още прозрачен (*чехълче, кошче, жабка*) и в нагласата на назоваващия съществува пресупозицията „малък размер“: *касичка, звездичка, капанче*. Интересни са паралелите с позициите на други учени относно десемантизацията на умалителността (*тиквички, репички, картичка*) (71). Втората тенденция се изразява в лексикализацията на абривиатури, която е установена най-често при тези от чужд произход: *есемес, джипи, джиесем, сиви, дивиди, пиар* (68-82).

Една от най-интересните части в монографията е тази, посветена на универбацията като формална и семантична компресия, както поради голямото разпространение на този похват в съвременната комуникация (най-вече в разговорната реч), така и заради оживените дискусии за неговата същност и назоваване (82–99). Авторът с основание прави аналитичен обзор на обширната литература по въпроса, като аргументирано застъпва широкото схващане за универбацията като „нееднороден деривационен похват, при който синтагма или сложна дума се трансформира в еднокоренна монолексема“, с. 91, и обособява 3 нейни разновидности: от словосъчетание към сложна дума (*европарламент, спецчасти*), от словосъчетание към проста дума (*зарядно, плазма*) и от сложна дума към проста дума (*супер, видео*). Универбацията често е съпроводена от суфиксация (*панелка, патрулка, маршрутка, офшорка*). Приемайки позицията, че универбацията е естествена тенденция в развитието на всички езици, авторът споделя мнението, че днес тя се превръща от речеви в езиково-системен процес.

Взаимодействието между терминологичната и общоупотребимата лексика в българския книжовен език е представено чрез процесите терминологизация/де терминологизация, изразяващи вътрешносистемна лексикална динамика (99–113). При терминологизацията (когато общоупотребими думи придобиват терминологично значение) се анализират два аспекта: функционален (когато пренасочването е без промяна на значението: *скорост, сила*) и семантичен (с метафорично преосмисляне на значението: *лопатка* на турбина, граматичен *род, корен* на думата). Авторът се отнася критично към разбирането на обратния процес (детерминологизация) като навлизане на термини в класа на общоупотребимата лексика (*вакуум, клонинг, тунинг, допинг, гуру*), както с номинативна цел, така и за изразяване на оценъчност, като смята, че същината на процеса би трябвало да бъде преминаването на думата-термин в общоупотребимата лексика с ново номинативно значение. В действителност, както и авторът посочва, в почти всички регистрирани употреби на термини в нетерминологичен контекст става дума за експресивна, образна, употреба на термините, а не за ново значение, с. 108.

Безспорно най-актуалната част на монографичния труд е посветена на обновлението на речника: процес, който отговаря на самата му същност на отворена система и на предназначението му да предоставя номинативните средства за означаване на извънезиковите явления (113–188). В този смисъл анализът на процесите, чрез които българският речник се обновява през последните 30 години, белязани от значими обществени промени, технологично новаторство, езикова освободеност и межкултурни контакти (всички те засилващи

речниковата динамика), е много ценен както поради своята свръхактуалност, така и заради възможността да се очертаят тенденции на бъдещото развитие на лексикалната система на българския език. Освен чисто научното измерение, въпросите за промяната на речника имат и сериозен обществен резонанс, ето защо смятам, че изследването в тази част генерира както теоретични, така и много приложни приноси.

Добрата теоретична осведоменост и аналитична култура позволяват на автора да представи неологизацията като формален, семантичен, етимологичен, функционален, социолингвистичен процес. Умело е преодоляна полемичността на самия термин неологизъм, а появата на нови думи и значения е проследена не само в най-новите речници на българския език (последният обхваща периода до 2015), но и чрез най-разнообразните ресурси, които съвременната речева практика предлага: медии, публицистика, интернет. За мащабността на изследването в тази част можем да съдим по количествените данни: само използваните лексикографски източници обхващат 10 хиляди нови думи, значения и конструкции, с. 123. Обсъдени са причините за появата на неологизми в различни периоди на развитие на българския език (номинативни, стилистични, пуристични) и много детайлно са представени двата основни начина за създаването им: процесите на лексикална (първична номинация) и семантична деривация (вторична номинация), като е установено, че вторият се прилага много по-рядко от първичната номинация или от заемането на нови думи (данните на автора са за 700 семантични неологизма от общо 5000 нови думи в Речника на новите думи и значения, 2010), с. 132.

Разглеждайки възникването на семантичните неологизми, авторът резонно поставя въпроса за разграничаване на експресивната преносна употреба на дадена лексема от формирането на нейно ново, преносно, значение. Необходимостта от изясняване на този въпрос е провокирало интересното проследяване на семантичния развой на 26 произволно подбрани лексеми (*адрес, аниматор, банан, барета, бръмбар, джоб, екстра, ефирен, икона, каналджия, компаньон/ка/, коректор, козирка, купон, къртица, миш-маш, мафия, пакет, паласка, парашутист, паста, пирамида, пират, писалка, промоция, сателит, чалга*) според лексикографското им описание в тълковни речници, отразяващи отдалечени периоди от време: 1993, 2001, 2015 г. Установено е, че при част от семантичните неологизми преносното значение е заето заедно с думата (*икона, мишка, меню*), при други е образувано на българска почва (*барета, пирамида*).

Заклученията на автора за причините за възникването на новите значения чрез семантична деривация, за интеграцията им в лексикалната система и за включването им в нови номинативни вериги в процес на лексикална деривация (създаване на нови думи), убедително подкрепени с богат езиков материал, са ценни за теоретичното описание на българската лексика, тъй като показват механизма на функциониране на лексикалната система като динамична система, но те имат и приложен аспект, защото със сигурност ще послужат за попълване на лексикографските данни на следващите речници за нови думи и значения.

Мнението ми за значимостта на анализа в пълна степен се отнася и за частите от монографията, в които детайлно, аргументирано и с терминологична прецизност са анализирани процесите на лексикална деривация и на заемане на чужди думи, които водят до количествено разширяване на речника (полемичен въпрос в лингвистиката), обсъдена е доминиращата роля на английския език в комуникацията днес, както и заемките от английски език и тяхната адаптация към фонетичната и морфологичната система на българския език.

Представен е много богат илюстративен материал. Отчетено е, че рязкото нарастване на броя на нови лексеми в българския език засяга всички сфери на обществения живот и бита. В словообразователно отношение е установено, че „домашните“ лексикални неологизми (всички от тях производни думи) се образуват предимно чрез суфиксация (посочени са най-продуктивните суфикси –*ист*, –*ник*, –*ик*, с. 144) или композиция. Причините за активизирането на последния похват авторът вижда в желанието за по-голяма семантична прозрачност при образуването им („ономасиологична прозрачност“, с. 146). Композитите са във фокуса на оживена научна дискусия (бих добавила и обществената полемика по повод на орфографичните правила), представена с вестина от автора и с необходимост от изразяване на собствена позиция относно назоваването на първата част от структурата им (езикови елементи от типа на *мега-*, *макро-*, *анти-*, *супер-*, *хипер-*, намиращи се на границата между думи и морфеми), като терминът, който възприема авторът, *радиксоиди*, се отнася именно до „компонентите, които имат относително разбираема семантика, но не представляват самостоятелна лексема в българския език“, с. 149. Разгледани са още две разновидности на композитите: с първа част – отсечена самостоятелна лексема, обикновено прилагателно име (*евросубсидии*, *екосистема*), или самостоятелна лексема, свързана чрез прилагане или разделно оформена (*бизнес план*, *артстудио*, *интернет доставчик*).

Интересни изводи са направени относно актуалността и продуктивността на отделните словообразователни модели и за количественото съотношение на частите на речта при неологизмите. Абревиацията като похват за образуване на неологизми е забелязана предимно при означаването на партии и обществени институции.

В отделна част на монографията е описано заемането на чужди думи (също лексикални неологизми) в българския речник, проследено в исторически аспект, но с най-голям акцент върху нашето съвремие, поради изключително засиления процес. „След 1990 г. българската лексика бе разтресена от непознати досега по сила чуждоезикови влияния“ – пише В. Зидарова (175), като уточнява, че проблемът, свързан с чуждите думи не е в тяхното голямо количество, а в това, че невинаги се употребяват уместно и в подходящ контекст: пример за това е употребата на думи като *юзър*, *лузър*, *ивент*, *шопинг*, *килър*, *тишгърт*, *френдли* (182).

Аргументирано и с много ярка позиция е написана тази част. Тя съдържа обзор на заемките от английски език според тематичните области на заемане, както и анализ на актуална, информация относно степента на адаптацията им към българската фонетика (чрез транскрипция/транслитерация) и граматика. Отбелязана е високата степен на производност на думите, които стават източник на вторични деривати с български или чужди съставки: *топновина*, *топмодел*, *топжурналист*, *топполицай*, посочена е продуктивността на афиксацията: *айдълка*, *брадърка*, *фенка*, образуването на глаголни форми (*адвам*, *поствам*, *сейфвам*, *шервам*), опитите за калкиране (*разприяателявам*, от соц. мрежи), отстраняването на чуждия суфикс и замяната му с български: (*гигабайтов*, *интерфейсен*, *хипхопърски*), нищожната склонност към адаптация на английските глаголни –инг форми (*бодибилдинг*, *лифтинг*, *пиърсинг*, *бодидрагинг*), с. 187, оформянето на глаголни видови двойки (предимно чрез суфиксация *адна-адвам*, *постна-поствам* *копна* *копвам*, липсата на префиксация), с. 189.

Коментирайки засилената тенденция към лексикални иновации в българската езикова ситуация днес, авторът изразява убедеността си, че като саморегулираща се система българският език ще съумее да запази тези от тях, които обогатяват номинативните му възможности и изразни средства, и ще се освободи от появилите се в резултат на модни

увлечения и погрешни представи за интелектуалност или ексцентричност думи-еднодневки и неуместни заемки. С право авторът смята, че е невъзможно да се регулира развитието и употребата на езика със закон, както предлага общественото мнение. Това, което е възможно, пише В. Зидарова, е всеки човек да има отношение към предоставените му изразни средства, да има необходимата обща и езикова култура, които да регулират още от най-ранна възраст езика и речта, с. 189.

Езиковият либерализъм, скъсяването на дистанцията на общуване, фамилиарността, високата степен на експресивност, колоквиализацията на езика, налагането на неологизми, оказионализми и нова фразеология, нова титрологична практика: това са характеристиките на медийната практика след 1989 г., които авторът анализира в последната част на монографията: *Тенденции и иновации в лексикалната практика* (189–215). Тук е поставен актуалният и изискващ решение въпрос за използването на латиница при изписването на различни наименования. (211). Описани са също така съвременните тенденции в българската личноименна система.

В кратко обобщение (213) авторът дава оценка на анализирания процес, променили българския речник през последните 30 години, и посочва, че в еволюционното му развитие те имат ефект на революционна промяна. Затова тук с основание се коментира възможността за утвърждаването на техните резултати – нови лексикални единици и речеви иновации – в езиковата норма на българския език. Както забавянето на този процес, така и съществените промени в комуникацията в началото на 21 век, изразяващи се най-вече в смесването на стандартния и субстандартния език и пренебрегването на книжовните норми, затвърждават убеждението на автора за необходимост от „актуализиране на българската лексикална норма и ясна кодификация, които да регламентират, доколкото е възможно, иновативните средства и практики“ (214).

В библиографския списък на монографията са над 140 заглавия на публикации на наши учени предимно от последното десетилетие, което го прави ценен ресурс при последващи научни изследвания в тази област от други автори.

Към качествата на рецензирания труд специално искам да добавя прецизния език и достъпния стил на изложение на автора, които правят изложението четивно.

В заключение, монографията на доц. дфн Ваня Зидарова „Динамика и иновации в лексикалната система на българския език“ (2019) е задълбочен и актуален научен труд, който съдържа безспорни научни и научно-приложни приноси. В синтезиран вид най-съществените от тях могат да бъдат определени по следния начин:

- направен е цялостен преглед на лексикалната система на българския език през последните 30 год., съотнесен към извънезиковите и вътрешноезиковите фактори на нейното развитие,
- проучени са основните процеси, които задвижват качествените и количествените промени в българския речник и речева практика през този период;
- анализирани са формалните, семантичните и прагматичните характеристики на новите думи и лексикални значения в лексикалната система на българския език и узуса;
- проучена е лексикографската практика на отразяване на нови думи и значения в речници от различни периоди на развитие на българския език ;
- анализирани са съвременната публична реч и речева култура;

- прецизиран е терминологичният апарат на анализ на нови думи и значения и речеви иновации в съответствие с най-новите научни изследвания;
- резултатите от научното изследване са приложени в практиката на обучение на студенти българисти и небългаристи: издадени са два учебника и едно учебно помагало по лексикология на съвременния български език: *Лексикология на съвременния български език. Учебник за студенти, 2009, 301 с.*; *Българска лексикология. Помагало за упражнения за студенти, 2009, 95 с.*), *Български език. Теоретичен курс с практикум за студенти небългаристи, 2007, 303 с.*;
- генерирано е солидно теоретично познание и актуална езикова информация, които ще послужат при нови научни изследвания, както в областта на лексикологията на съвременния български език, така и в други области на лингвистиката.
- Основните тези на рецензирания труд са докладвани на научни форуми у нас и в чужбина (Полша, Унгария, Чехия): публикации [2], [8], [10], [13], [14], [17], [19], [21], [23], [23], [25], [26], [27], [29], [30], [31], [34], [35], [36], [37], [42], [43], [45], [46], [51], [57], реализирани са две публикации, засягащи лексикално-семантичните отношения между думите (паронимия, антонимия, деривация), в съпоставителен план с полски език [15], [33].

Съществени научни приноси откриваме също в публикации [53] и [54], посветени на концептуалната опозиция *богат-беден* в езиковото съзнание на българина (2019) и концептът *семейство* от лингвистична и културологична гледна точка (2019). В тези изследвания авторът прилага когнитивно-културологичният подход към езика, като надгражда семантичния (езиков) анализ на лексемите *богат*, *беден*, *семейство* с проучване на тяхната аксиологична (оценъчна) сфера. Това става както чрез проучване на езикова информация (фразеологизми, устойчиви сравнения, паремиологични единици, съдържащи допълнителни оттенъци на значението), така и чрез асоциативни експерименти (участват респонденти на възраст 18 – 22 години, 81 – 84 души), показващи субективната гледна точка, социалните нагласи и стереотипи на съзнанието. Получените резултати представляват интерес в лингвистичен, социологически и културологичен план. Със своята ценна информация те биха послужили за бъдещи междуезикови и междукултурни изследвания.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Убедено мога да заявя, че получените приносни резултати са лична заслуга на доц. Ваня Зидарова.

5. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки към научните трудове и дейността на кандидата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Доц. дфн Ваня Иванова Зидарова е учен със забележителна научна продукция и академична кариера, с афинитет към най-актуалните въпроси в българското езикознание и със собствен почерк при изследването им.

В настоящия конкурс тя представя научни трудове с безспорни теоретични и приложни приноси в областта на лексикологията на българския език.

Постигнатите от доц. дфн Ваня Иванова Зидарова резултати в учебната и научноизследователската дейност напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия Факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Всичко гореизложено ми дава основание да изразя *положителната си оценка* и убедено да предложа на членовете на уважаваното научно жури да гласуват в подкрепа на кандидатурата на **доц. дфн Ваня Иванова Зидарова** за заемане на академичната длъжност **‘професор’** по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Съвременен български език (Лексикология) в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

11 .11. 2020 г.

Рецензент:
(проф. Неля Стефанова Иванова)